

Ivana Havejová: Mešita v Teplicích v diskursu zúčastněných stran. Fakulta humanitních studií UK, Praha 2010, 42 s. + 22 s. příloh.

Migrační procesy druhé poloviny 20. století z některých zemí Evropy vytvořily etnicky, kulturně i nábožensky různorodé prostředí, přičemž soužití různých „tradičních“ i imigračních skupin začalo v posledních letech vést ke vzájemným konfliktům. S těmito otázkami se od devadesátých let 20. století začíná vyrovnávat také do té doby dlouhodobě uzavřená česká společnost a i zde jsou za jednu z nejkontroverznějších „cizích“ skupin považováni muslimové. Napětí mezi malou islámskou menšinou v ČR a spíše islamofobně orientovanou majoritou přitom vyeskalovalo kupř. v diskusích o ne/povolení stavby mešit. Autorka předložené práce detailněji zpracovala jeden z těchto pokusů, který skončil neúspěchem – v Teplicích v roce 2004 –, a pozdější reflexe různých jeho účastníků (sběr dat byl proveden až v letech 2008-10). Téma samotné je přitom zvoleno velice vhodně, také pro svůj sociální význam, autorka do bakalářské práce vložila jistě nemalé úsilí, výsledek však naneštěstí není plně uspokojivý. Hlavním důvodem je určitá „bezradnost“, projevující se jak v metodologickém zázemí výzkumu a – především – jeho analýze a prezentaci výsledků, tak pokud jde o celkové uchopení tématu, tj. zasazení problematiky do širšího kontextu a – opět – způsobu její prezentace.

Autorka sice píše o islámu, ale již z úvodu je zjevné, že o něm příliš mnoho neví. To se projevuje i v detailech: je poněkud problematické např. tvrdit, že muslimové jsou „druhou největší náboženskou skupinou v Evropě“ (s. 6; Co nevěřící? Lze všechny křesťany „házet do jednoho pytle“? A muslimy?) nebo že Evropa se setkala s muslimskou přítomností již v podobě osmanské expanze (s. 6; Kde zůstalo muslimské Španělsko?) a takováto opominutí se objevují na mnoha místech práce. Významnější je, že autorka neví, čím je pro muslimy mešita (s. 7) a nedokáže ji ztotožnit s modlitebnou (s. 9; z práce implicitně plyne, že mešita je čímsi „lepší“), což je v textu věnovaném právě výstavbě mešity poněkud na pováženou. Stejně problematický charakter má celá třetí kapitola nazvaná „Islám ve světle vědy“. Kromě krátké pasáže o vývoji muslimské náboženské obce v českých zemích – kde se mj. objevuje nesprávná informace, že „islám se nestal oficiálním státním náboženstvím“ (s. 12; nehledě na nevhodnou terminologii bylo Ústředí muslimských obcí registrováno MK v roce 2004) – totiž autorka jenom povrchně komentuje dostupné české zdroje (knihy) o islámu. Příslušná kapitola je tak nejen věcně zcela nesourodá, avšak neposkytuje ani to, co by mělo být standardní součástí všech školních prací, totiž rozbor existující sekundární literatury. Literatura k tématu, byť je v práci využívána, v ní naopak nikde není ani popsána, natož analyzována. V této souvislosti dlužno ocenit, že autorka pracovala i s několika díly zahraniční provenience, mohla a měla však použít také další existující domácí zdroje (např. sborníky z opavských konferencí Slezského ústavu, v nichž je několik textů úzce spojených se zkoumaným tématem, případně i podobně orientované bakalářské a diplomní práce již obhájené na FHS UK – např. M. Gorčíková).

Vlastní uvedení do lokální problematiky představuje čtvrtá kapitola charakterizující město Teplice, jeho obyvatelstvo a muslimskou komunitu. Zařazení této kapitoly považují za velice podstatné, její zpracování je ovšem neadekvátní. Charakterizovat Teplice-Šanov (nikoli jen Teplice!) před druhou světovou válkou jako město s „vysokým podílem obyvatel s německou národností“ (s. 15) je poněkud nešťastné, když Němci tvořili více než 80 % obyvatel (autorka sice na s. 16 prezentuje výsledky sčítání lidu, nešla však před rok 1950), stejně jako následné tvrzení, že „etnická a kulturní pluralita města se zachovala [i po odsunu / vyhnání Němců] díky přílivu novoosídlenců“ (s. 15). Popis fungování církví by rozhodně neměl zůstat na

výsledcích sčítání lidu, jejichž problematičnost si uvědomuje i autorka (s. 16-17; autorka se jej pokusila doplnit vlastním „výzkumem“ – viz také příloha č. 5 na s. 48 –, kdy ovšem sledovala něco jiného – a „unikly“ jí 2. a 3. nejpočetnější církve), ale měl by jít do mnohem větší hloubky stran jejich fungování a vlivu na veřejný prostor, také proto že odpor některých církví proti teplické mešitě byl jedním z argumentů, které vedly k její ne-výstavbě. Toto téma by navíc mohlo vést k dvěma výrazným interpretačním liniím, v práci naneštěstí vůbec nezmiňným: (1.) mešita měla být postavena pro lázeňské hosty – podobně jako pro ně byla „za Němců“ postavena první evangelická modlitebna (1847) i pozdější kostel (1861-64, věž až 1882) – čím to, že to tehdy šlo a dnes ne?; (2.) v Teplicích existuje výrazná pravoslavná minorita, tvořená najmě imigranty z postsovětských zemí po roce 1989 – čím se liší její postavení a sociální recepce od muslimské? A jak se to promítlo v měnících se postojích teplických pravoslavných k muslimské mešitě? Konečně třetím problémem této kapitoly je automatické spojování islámu s Araby (s. 18), které sice může být věcně správné, chybí proň však jakékoli zdůvodnění, takže se čtenář nemůže ubránit podezření z apriorismu. Naopak následující kapitola o obou pokusech o výstavbu mešity v Teplicích je pojata sice stručně, ale věcně – také asi proto, že k tomuto důležitému tématu se autorka mohla opřít o „dostatečně úzký“ výběr sekundární literatury.

Vlastní jádro práce tvoří šestá kapitola shrnující výsledky autorčina kvalitativního výzkumu (s. 25-39). Bylo provedeno celkem 45 polostrukturovaných interview, která měla představovat různé názory na výstavbu mešity, jež autorka rozdělila do „diskursů“ obyvatel Teplic jako celku, obyvatel dotčené čtvrti, signatářů petice proti stavbě a primátora města; zvláštního „diskursu“ se naopak nedostalo muslimům, ač i s nimi probíhaly rozhovory. Potíž je v tom, že metoda provedeného výzkumu byla zcela „libovolná“ (chybí jakékoli zmínky o pokusu aplikovat grounded theory či jiný metodický nástroj) a jeho výsledky nebyly nijak analyzovány (nebudeme-li za „analýzu“ považovat rozčlenění názorů respondentů do jednotlivých kategorií a všeobecné tvrzení, že „napříč diskursy se ... jako nejčastější stereotyp opakovala kategorie xenofobií argumentů“; s. 39). Jinak řečeno, práce skončila sběrem materiálu, nikoli jeho vědeckým rozbořením, a místy se dokonce zdá, že autorka nebyla s to překročit povrchní diskursivní rovinu (s. 32). Výhrady lze ostatně mít i vůči prezentaci materiálu: místo označování respondentů kódy bývá obvyklejší užití smyslených jmen, ale to je detail, naproti tomu je podstatné, že v práci zcela chybí seznam respondentů a jejich základních charakteristik. Podobně bych u kvalitativně orientované práce očekával prezentaci úryvků z interview, která v daném případě zcela chybí, a v přílohách přepis rozhovorů, kódovací tabulku atd. Last but not least autorka poněkud nesmyslně užívá i sám pojem „diskurs“ – podle Akademického slovníku cizích slov jde sice o „rozpravu“, nicméně zcela jiný význam tomuto pojmu vtiskl M. Foucault. Poslední kapitola, z větší části přejatá z prací K. Kantarové – pojednává o diskursu médií, zde snad lze vznést námitku jen vůči zařazení The Prague Post mezi „zahraniční média“ (s. 38).

V seznamu použité literatury všude absentuje místo vydání, které je standardně považováno za povinný bibliografický údaj (na rozdíl od nakladatele a ISBN), práce je pak doplněna řadou příloh, většina z nich však nemá věcné opodstatnění. Naopak formální a technické zpracování této bakalářské práce je značně nadprůměrné, jazyk je kultivovaný a až na několik výjimek jsem v ní neshledal gramatické či stylistické nedostatky.

* * *

Předložené bakalářská práce splňuje jen některé nároky, které jsou na akademické práce kladeny. Hlavním nedostatkem je absentující metodické ukotvení výzkumu a chybějící analytická rovina práce, která tudíž vlastně nepřekračuje rovinu základní prezentace „surových dat“. Ať už by přitom byly zvoleny jakékoli teoretické a metodické nástroje, práce

by mohla přinést závažná zjištění, zatímco takto se pečlivost a pracovní úsilí autorky mohly projevit nanejvýš v podobě shromáždění a prezentace obrazových příloh – z většiny ovšem zbytečných nebo nanejvýš ilustrativních. Bakalářskou práci I. Havejové proto sice **doporučuji k obhajobě**, nicméně hodnotím pouze jako **velmi dobrou** (cca 30 kreditů).

V Praze dne 9. března 2010

Doc. PhDr. Zdeněk R. Nešpor, PhD.

Jména respondentů